

Dinî Bilginin Temsilcisi Olarak Muhaddis: Sadaka Rasûlullâh Çizgi Dizisinde İmam Buhârî

Büşra Çetin

0000-0002-3246-8201

busra.cetin@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, Rize, Türkiye
ror.org/0468j163

Esra Tuysuz

0000-0001-7240-9284

esra.tuysuz@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Rize, Türkiye
ror.org/0468j163

Öz

Amaç: Bu çalışma *Sadaka Rasûlullâh* adlı çizgi dizide İmam Buhârî'nin (ö. 256/870) dinî bilginin güvenilir bir temsilcisi olarak nasıl kurgulandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma çocuklara yönelik dinî içerikli çizgi dizilerde hadislerin nasıl sunulduğu ve muhaddis figürünün hangi anlatısal stratejiler aracılığıyla dinî-ahlâkî bir rehber olarak konumlandırıldığı problemine odaklanmaktadır. Mevcut literatürde çizgi diziler çoğunlukla değerler eğitimi, dinî içerik ve pedagojik uygunluk açısından ele alınmıştır. Buna karşılık muhaddisin dinî bilginin güvenilirliğiyle ilişkilendirilerek nasıl temsil edildiği yeterince incelenmemiştir. Çalışma çocuk medyasında hadis bilgisinin sunuluşunu ve muhaddis kimliğinin temsil biçimlerini ortaya koyarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem: Araştırma, nitel araştırma deseninde tasarlanmış ve doküman incelemesine dayalı tematik analiz yöntemiyle yürütülmüştür. Veri kaynağını, Arapça olarak üretilen ve toplam otuz bölümden oluşan *Sadaka Rasûlullâh* dizisinin tamamı oluşturmaktadır. Tüm bölümler tekrar tekrar izlenmiş, diyaloglar, anlatıcı aktarımları ve sahne örüntüleri veri seti olarak değerlendirilmiştir. Analiz süreci Braun ve Clarke'ın tematik analiz modeli doğrultusunda yürütülmüş, kodlar önceden sabitlenmiş bir şemaya göre değil veri içinden üretilmiştir. Geliştirilen temalar, tekrar izleme, tema-veri uyumu kontrolü ve doğrudan sahne örnekleriyle desteklenerek analitik tutarlılık güçlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırma sonucunda Buhârî'nin dinî bilginin güvenilir bir temsilcisi ve ahlâkî bir rehber olarak sunuluşunun dört temel ekseninde kurulduğu tespit edilmiştir. İlk olarak dizi modern zaman ile tarihsel zaman arasında oluşturduğu iki katmanlı anlatı yapısı aracılığıyla Buhârî'nin tarihsel hayatı ile çağdaş çocuk dünyası arasında bağ kurmaktadır. Buhârî bu kurgu içinde Ömer'in yaşadığı zamana taşınmakta ve onun gündelik hayatına eşlik eden bir rehber olarak konumlandırılmaktadır. İkinci olarak modern anlatıda Buhârî hadisler aracılığıyla çocuğun gündelik hayatındaki sorunların çözülmesine katkı sunan dinî-ahlâkî bir rehber olarak gösterilmektedir. Üçüncü olarak tarihsel anlatıda Buhârî'nin güvenilirliği; ahlâkî biyografi, ilme adanmışlık, seçkinlik vurgusu ve sınırlı ölçüde hadis tarihi ile usulüne ilişkin unsurlar üzerinden temellendirilmektedir. Dördüncü olarak Buhârî figürü çocuk öznenin dünyasında erişilebilir ve özdeşime açık bir referansa dönüştürülmektedir. Bununla birlikte hadislerin tarihsel nakil süreci ve sıhhat ölçütlerine ilişkin yönetsel boyutun çocukların eleştirel kavrayışını geliştirecek ölçüde açılmadığı görülmüştür.

Sonuç: Sonuç olarak dizi İmam Buhârî'yi tarihsel kimliğiyle çocuk izleyicinin gündelik dünyasına taşıyarak dinî-ahlâkî bir rehber olarak sunmaktadır. Buhârî'nin bu konumu ahlâkî örneklik, ilmî güvenilirlik ve pedagojik erişilebilirlik üzerinden temellendirilmekte böylece tarihsel bir muhaddis çağdaş çocuk dünyasında başvurulabilir bir rehberle dönüştürülmektedir. Bununla birlikte hadislerin nakil süreci ve sıhhat ölçütlerine ilişkin yöntemsel unsurların sınırlı ve sadeleştirilmiş biçimde sunulması hadis tarihi ve usulü hakkında oluşturulan kavramsal çerçeveyi sınırlandırmaktadır. Bu bulgu çocuklara yönelik dinî içeriklerde muhaddisin ilmî güvenilirliğini temellendiren yöntem bilgisinin yaş düzeyine uygun ve anlaşılır biçimde işlenmesine ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Hadis; İmam Buhârî; Dini Otorite, Animasyon Film; Dinî İçerik

Öne Çıkanlar

- Bu çalışma, *Sadaka Rasûlullâh* dizisinde İmam Buhârî'nin çocuk izleyici için güncel bir dinî bilgi temsilcisi olarak yeniden kurulduğunu göstermektedir.
- Dizinin iki zamanlı anlatı yapısı Buhârî'nin tarihsel hayatı ile modern çocuk dünyası arasında bağ kurmaktadır.
- Modern anlatıda Buhârî, hadisler aracılığıyla çocuğun gündelik sorunlarını anlamlandıran ahlâkî bir rehber olarak sunulmaktadır.
- Tarihsel anlatıda Buhârî'nin güvenilirliği ahlâkî özellikleri, ilme adanmışlığı ve ilmî seçkinliği üzerinden temellendirilmektedir.
- Dizide hadislerin aktarımı ve güvenilirliğinin belirlenmesine ilişkin bazı unsurlara yer verilmekte ancak bunlar çocuğu bilginin kaynağı ve doğrulanma süreci üzerine düşündürecek bir sorgulama zeminine dönüştürülmemektedir.

Atıf Bilgisi

Çetin, Büşra – Tuysuz, Esra. “Dinî Bilginin Temsilcisi Olarak Muhaddis: Sadaka Rasûlullâh Çizgi Dizisinde İmam Buhârî”. *Eskiye*ni 63 (Eylül 2026), 1535-1556.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1928467>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	12 Nisan 2026	
Kabul Tarihi	21 Eylül 2026	
Yayın Tarihi	30 Eylül 2026	
Hakem Sayısı	İki İç Hakem - İki Dış Hakem	
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik	
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.	
Benzerlik Taraması	Yapıldı - intihal.net	
Etik Kurul İzni	Etik onay gerektirmemektedir.	
Yazar Katkıları	Araştırmancın Tasarımı (CRediT 1)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Veri Toplanması (CRediT 2)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Araştırma - Veri Analizi- Doğrulama (CRediT 3-4-6-11)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Makalenin Yazımı (CRediT 12-13)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRediT 14)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.	
Etik Bildirim	eskiyenidergi@gmail.com	
S. Kalkınma Amaçları	4 Nitelikli Eğitim	
Lisans	CC BY-NC 4.0	

The Muhaddith as a Representative of Religious Knowledge: Imam al-Bukhārī in the Animated Series *Sadaqa Rasūlullāh*

Büşra Çetin

0000-0002-3246-8201

busra.cetin@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Theology, Department of Hadith, Rize, Türkiye
ror.org/0468j163

Esra Tuysuz

0000-0001-7240-9284

esra.tuysuz@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Rize, Türkiye
ror.org/0468j163

Abstract

Purpose: The present study examines the manner in which Imam al-Bukhārī (d. 256/870) is portrayed as a trusted representative of religious knowledge in the animated series *Sadaqa Rasūlullāh*. The study focuses on the manner in which hadiths are presented in religious animated series for children and which narrative strategies employed to the muhaddith as a religious and moral guide. Existing studies have generally examined animated series in terms of values education, religious content, and pedagogical suitability. Nevertheless, there has been a paucity of attention paid to the manner in which the muhaddith is associated with the reliability of religious knowledge in children's media. The present study aims to contribute to the extant literature on children's media by examining the representation of hadith knowledge and the muhaddith.

Method: The study was designed as qualitative research and conducted through thematic analysis based on document analysis. The data set under consideration consists of all thirty episodes of the Arabic-language series *Sadaqa Rasūlullāh*. All episodes were viewed repeatedly, and dialogues, interventions by the narrator, and scene patterns were treated as the data set. The analysis was conducted in accordance with the thematic analysis model proposed by Braun and Clarke. Codes were generated inductively from the data rather than from a predetermined scheme. Analytic consistency was strengthened through repeated viewing, theme-data comparison, and the use of direct scene examples.

Findings: The findings demonstrate that al-Bukhārī is portrayed as a trusted representative of religious knowledge and a moral guide through four primary dimensions. Firstly, the two-layered narrative structure establishes a link between al-Bukhārī's historical life and the contemporary world of the child. Within this narrative, al-Bukhārī is brought into the time in which 'Umar lives and accompanies him in his everyday life. Secondly, within the contemporary narrative, al-Bukhārī uses hadiths to help 'Umar understand and address the problems he encounters. Thirdly, within the historical narrative, the trustworthiness of al-Bukhārī is founded upon his moral character, his dedication to knowledge, his scholarly distinction, and, to a limited extent, elements related to hadith history and methodology. Fourthly, al-Bukhārī is presented as an accessible and relatable point of reference within the child's world. However, the series provides only a limited explanation of the transmission of hadiths and the criteria used to assess their authenticity.

Conclusion: The series brings Imam al-Bukhārī into the everyday world of child viewers while preserving his historical identity and presents him as a religious and moral guide. The foundation of his position is rooted in three key tenets: narrative proximity, moral exemplarity, scholarly trustworthiness, and pedagogical accessibility. Nevertheless, the restricted and simplified presentation of hadīth transmission and authenticity criteria has the effect of restricting the conceptual framework offered on hadīth history and methodology. These findings point to the need for children’s religious content to explain the methods underlying the scholarly trustworthiness of the muhaddith in a clear and age-appropriate manner.

Keywords

Hadith; Imam al- Bukhārī; Religious Knowledge; Muhaddith; Animated Series; Children’s Media

Highlight

- The present study demonstrates that in *Sadaqa Rasūlullāh*, Imam al-Bukhārī is reconstructed as a contemporary religious authority for child viewers.
- In the series under scrutiny, hadīth authority is established through a dual-tiered narrative structure, which establishes a linkage between contemporary and historical periods.
- In contemporary discourse, al-Bukhari is depicted as a moral exemplar who interprets the child’s everyday problems through hadīth.
- In the historical narrative, al-Bukhari’s authority is legitimized through moral biography, devotion to knowledge, and an emphasis on distinction.
- The series encompasses components pertaining to the transmission of hadīths and the assessment of their reliability. However, these elements are not presented in a manner that encourages children to engage in inquiry through questions, dialogue, and reasoning.

Citation

Çetin, Büşra – Tuysuz, Esra. “The Muhaddith as a Representative of Religious Knowledge: Imam al-Bukhārī in the Animated Series *Sadaqa Rasūlullāh*”. *Eskiyei* 63 (September 2026), 1535-1556. <https://doi.org/10.37697/eskiyei.1928360>

Article information

Date of submission	12 April 2026	
Date of acceptance	21 September 2026	
Date of publication	30 September 2026	
Reviewers	Two Internal - Two External	
Review	Double-blind	
Plagiarism checks	Yes - intihal.net	
Ethical Statement	Ethical principles were adhered to during the preparation of this study.	
Ethics committee	It does not require ethical approval.	
Author Contributions	Conceptualization (CRediT 1)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Data Curation (CRediT 2)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Investigation - Analysis - Validation (CRediT 3-4-6-11)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing (CRediT 12-13)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing – Review & Editing (CRediT 14)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
Conflicts of Interest	The Authors declare that there is no conflict of interest.	
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.	
Complaints	eskiyenidergi@gmail.com	
S. Development Goals	4 Quality Education	
License	CC BY-NC 4.0	

Giriş

Hadis ilmi, klasik İslam ilimleri içinde Hz. Peygamber'e nispet edilen rivayetlerin aktarımını, korunmasını ve güvenilirliğinin belirlenmesini konu alan temel disiplinlerden biridir. Rivayetlerin kimler tarafından ve hangi yollarla aktarıldığı, nasıl korunduğu, râvilerin nasıl değerlendirildiği ve hadislerin hangi ölçütlere göre kabul edildiği erken dönemden itibaren bu ilmin başlıca meseleleri arasında yer alır. Muhaddisler de rivayetleri aktarmanın yanında onları araştıran, karşılaştıran ve güvenilirlikleri hakkında değerlendirmede bulunan âlimler olarak hadis geleneğinin merkezinde yer almıştır. Günümüzde bu ilmî gelenek ve onu temsil eden şahsiyetler, klasik metinler ve ilmî çevrelerin yanı sıra çocuklara yönelik çizgi diziler aracılığıyla da görünürlük kazanmakta ve yeni anlatı biçimleri içinde sunulmaktadır.

Hadis geleneğinin çocuk medyasına taşınması, dinî bilginin bu mecralarda hangi anlatı ve temsil biçimleriyle sunulduğu sorusunu gündeme getirir. Günümüz akademisinde çizgi filmler, çocukların dinî ve ahlaki dünyasının şekillenmesinde oynadıkları rol sebebiyle din eğitimi ve din sosyolojisi literatüründe artan bir ilgiyle ele alınmaktadır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı, çizgi filmlerin çocuklara ne tür değerler sunduğu, çocuk-medya etkileşimi bağlamında nasıl bir din dili ürettiği ve medya okuryazarlığı açısından ne tür etkiler doğurduğu sorularına odaklanır. Bu çerçevede çizgi filmler, yalnızca eğlence araçları olarak değil, çocukların normatif dünyasını inşa eden kültürel ve pedagojik metinler olarak değerlendirilmektedir.¹ Nitekim multimedya animasyon öğelerinin bilgi aktarımındaki rolünü inceleyen araştırmalar, animasyonun metin ve görüntüyü bir araya getirerek öğrenmeyi kolaylaştırdığını, soyut kavramların kavranmasını güçlendirdiğini ve anlatı içeriğinin daha etkili biçimde içselleştirilmesine katkı sunduğunu gösterir.² Bu durum, animasyonun dinî bilgi aktarımında anlamı biçimlendiren bir temsil zemini olarak değerlendirilmesini gerekli kılar.

Türkiye'deki literatürde çizgi diziler çoğunlukla din ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir. TRT Çocuk ve Diyanet TV gibi kanallarda yayımlanan yapımları ele alan araştırmalarda ahlâkî değerlerin aktarımı, dinî unsurların sunuluş biçimi ve içeriklerin pedagojik uygunluğu öne çıkar. *Ramazan Tayfa*, *Akıllı Tavşan Momo*, *Pırl* ve *Caillou* üzerine yapılan çalışmalar da çizgi dizilerin değer aktarımı, dinî kavramların görünürlüğü ve rol model sunumu bakımından taşıdığı imkân ve sınırlılıkları ortaya koyulmuştur.³ Buna karşılık dinî mesajı taşıyan tarihî şahsiyetlerin nasıl temsil edildiği ve bu şahsiyetlerin güvenilirliğinin hangi anlatısal unsurlarla temellendirildiğine dair çalışmalar oldukça sınırlıdır. Muhaddis

¹ Suat Cebeci - Recep Demir, "Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?", *Diyanet İlmî Dergi* 54/1 (2018), 139-169; Seçil Utma, "Çocuk-Medya Etkileşiminde Çizgi Filmlerin Rolü: Medya Okuryazarlığı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 8/59 (2022), 875-886.

² Siyao Zhao - Yingfang Zhang, "Research on Multimedia Animation Elements in Information Transmission Under Internet Environment", *International Journal of Cognitive Informatics and Natural Intelligence* 19/1 (2005), 1-22.

³ Semra Çinemre, "Diyanet TV Çizgisi Filmlerinin Din Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2021), 81-108; Kasım Kocaman - Rumeysa Uslu, "Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *TALİM: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 5/2 (2021), 128-142; Özge Özel, "TRT Çocuk Kanalındaki Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: 'Akıllı Tavşan Momo' ve 'Pırl' Örneği", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36/2 (2023), 534-559; Bilal Yorulmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Açısında Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi* 49/3 (2013), 127-143.

kimliğinin güvenilir dinî bilgiyle ilişkilendirilerek çocuk izleyiciye nasıl sunulduğunu inceleyen müstakil bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Söz konusu boşluktan hareket eden bu çalışma *Sadaka Rasûlullâh* adlı çizgi dizide İmam Buhârî figürünün dinî bilginin güvenilir bir temsilcisi ve dinî-ahlâkî bir rehber olarak nasıl kurgulandığını inceler. Buhârî'nin tercih edilmesi onun hadis geleneğindeki merkezî konumu ve güvenilir hadis bilgisiyle özdeşleşen muhaddislerden biri olmasıyla ilişkilidir. Dizi modern zaman anlatısında Buhârî'yi çocuğun gündelik hayatına rehberlik eden bir figür olarak sunar. Tarihsel anlatı ise onun ahlâkî özelliklerini, ilme adanmışlığını ve ilmî seçkinliğini öne çıkararak bu rehberliğin dayandığı güveni temellendirir. Çalışma, Buhârî'nin modern ve tarihsel zaman katmanlarındaki temsilinden hareketle muhaddis figürü ile güvenilir dinî bilgi arasındaki ilişkinin çocuk izleyiciye hangi anlatısal tercihler aracılığıyla sunulduğunu incelemektedir.

Sadaka Rasûlullâh, Mısır yapımı bir animasyon dizi olup ilk kez 2018 yılında yayımlanmıştır. Senaryosu Fida al-Shandawili tarafından kaleme alınan yapım, Ramazan ayına yönelik bir yayın stratejisiyle hazırlanmış, sonraki yıllarda da çeşitli Arap kanallarında ve dijital platformlarda tekrar gösterilmiştir.⁴ Bu çalışma bakımından önemli olan husus, dizinin yalnızca bir çocuk anlatısı sunması değil, aynı zamanda hadis geleneğinin en güçlü figürlerinden birini çocuk dünyasında yeniden anlamlandıran bir temsil evreni kurmasıdır. Böylece dizi, hem tarihsel bir muhaddisi figürünü güncel bir rehberlik modeline dönüştürmekte hem de dinî bilginin çocuklara hangi anlatısal biçimler içinde ulaştırıldığını görünür kılmaktadır.

1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma, nitel araştırma deseninde tasarlanmış olup görsel-işitsel bir materyalin doküman olarak ele alındığı doküman incelemesine dayanır. Araştırmanın temel veri kaynağını, *Sadaka Rasûlullâh* adlı animasyon dizinin tamamı oluşturur. Arapça olarak üretilen dizi toplam otuz bölümden meydana gelmekte olup her bölüm yaklaşık on beş dakikadır. Çalışma kapsamında bölümlerin tümü YouTube'daki resmî/dolaşımdaki video kayıtları üzerinden izlenmiş ve analiz edilmiştir. Bu yönüyle araştırmada veri seti, örneklem yoluyla daraltılmamış, dizinin bütüncül anlatı yapısını görebilmek amacıyla tüm bölümler incelemeye dâhil edilmiştir. Bu tercih, hadis bilgisinin güvenilirliğinin yalnızca tekil sahneler veya seçilmiş kesitler üzerinden değil anlatının bütününe yayılan tematik ve yapısal özellikler çerçevesinde değerlendirilmesini mümkün kılar.⁵

Araştırmada çözümleme tekniği olarak Braun ve Clarke'ın altı aşamalı tematik analiz modeli benimsenmiştir.⁶ İlk aşamada tüm bölümler tekrar tekrar izlenerek diyaloglar, anlatıcı aktarımları, karakter etkileşimleri ve anlam taşıyan sahne örüntüleri not edilmiş

⁴ Dizinin yönetmenliğine ilişkin olarak ikincil kaynaklarda farklı isimler zikredilmektedir. Bölüm jenerikleri ve bazı sinema-televizyon veritabanlarında Mustafa al-Farmawî ismi öne çıkarken, bazı basın haberlerinde Yaser al-Farmawî adına da yer verilmektedir. Yapıma dair öne çıkan bir diğer husus ise senaryo ve diyalogların içerik bakımından Ezher eş-Şerîfe bağlı Araştırma, Telif ve Tercüme İdaresi tarafından gözden geçirildiğinin yapımcılar tarafından özellikle vurgulanmış olmasıdır. bk. *Al Jazeera Net*, “حنان ترك تحكي قصة” (30 Mart 2024).

⁵ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008); Kezban Çarıkçı, ““Nitel Araştırmalarda Tematik Analiz”, *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches* 10/37 (2024), 127-140.

⁶ Virginia Braun - Victoria Clarke, “Using thematic analysis in psychology”, *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 77-101.

böylece veri setine aşinalık sağlanmıştır. İkinci aşamada veri seti sistematik biçimde kodlanmıştır. Kodlama süreci önceden sabitlenmiş bir şemaya göre değil, bölümlerin tekrar tekrar izlenmesi sırasında veride öne çıkan örüntülerden hareketle yürütülmüş başka bir ifadeyle kodlar veri içinden üretilmiştir. Bu çerçevede tekrar eden sahne örüntüleri diyaloglar ve anlatıcı aktarımlarından hareketle başlangıç kodları oluşturulmuş, bu kodlar anlam yakınlıklarına göre “iki zaman arasında anlatısal geçiş”, “dinî-ahlâkî rehberlik”, “ahlâkî biyografi”, “ilme adanmışlık”, “seçkinlik vurgusu”, “hadis tarih ve usulüne gönderme” ve “çocuk öznenin dünyasında rehberliğin erişilebilir hale gelmesi” gibi ara kategoriler altında değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada kodlar arasındaki ilişkiler değerlendirilmiş ve potansiyel temalar geliştirilmiştir. Dördüncü aşamada aday temalar hem ilgili veri parçalarıyla hem de veri setinin bütünüyle yeniden karşılaştırılarak gözden geçirilmiş bazı kodlar birleştirilmiş, bazıları ayrıştırılmış ve buna bağlı olarak tematik harita yeniden düzenlenmiştir. Beşinci aşamada temaların kapsamı ve birbirinden ayrılan yönleri netleştirilmiş, her temanın hadis bilgisinin güvenilirliğinin sunulduğu işlevi belirlenmiş ve temalar son adlarıyla formüle edilmiştir. Bu aşamada ulaşılan kod, kategori ve tema ilişkisi aşağıdaki tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sadaka Rasûlullâh Dizisinden Elde Edilen Kod Kategori ve Temalar

Tema	Kategori	Kodlar
İki zamanlı anlatı yapısı	Modern zaman ile tarihsel zaman arasında geçiş	Rüya sahnesi, dedenin koruyucu rolü, kitap vurgusu, <i>el-Câmi’u’s-Sahih</i> ’in hatırlanması, telefon aracılığıyla geçmişe geçiş, Buhârî ile karşılaşma
İki zamanlı anlatı yapısı	Modern zamanın problem alanı olarak kurulması	Ömer’in gündelik sorunlarla karşılaşması, ev okul sokak ve arkadaşlık çevresinde ahlâkî ikilem yaşaması, modern bölümün anlatıya girişi
İki zamanlı anlatı yapısı	Tarihsel zamanın meşruiyet alanı olarak kurulması	Buhara’ya geçiş, Buhârî’nin çocukluğu, rihleleri, ilmî çevresi, tarihsel hayat anlatısının modern rehberliği desteklemesi
Modern zamanda Buhârî’nin dinî-ahlâkî rehberlik üzerinden sunumu	Hadisle gündelik davranışı yönlendirme	Yetimlerle ilişki, komşuluk hakkı, mescitte telefon kullanımı, okulda kopya; arkadaşlık ilişkileri, emanet bilinci, çevreye zarar verme, tüketim arzusu, teknoloji bağımlılığı
Modern zamanda Buhârî’nin dinî-ahlâkî rehberlik üzerinden sunumu	Hadisin normatif sınır koyucu işlevi	Şaka yoluyla yalan söylemenin reddi, başkasını korkutmanın yanlışlanması, doğru-yanlış ayrımının netleştirilmesi
Modern zamanda Buhârî’nin dinî-ahlâkî rehberlik üzerinden sunumu	Buhârî’nin görünür rehber olarak konumlanması	Buhârî’nin yalnızca Ömer tarafından görülmesi, Ömer’in sorularına cevap vermesi, hadisleri güncel olaylarla ilişkilendirmesi, çocuğun davranışını yönlendirmesi

Tarihsel anlatıda Buhârî'nin ilmî ve ahlâkî konumunu şekillendiren unsurlar	Ahlâkî biyografi ve ilme adanmışlık	Yetimlik, görme kaybı, annenin duası, sabır, tevekkül, parasının çalınması, zor şartlarda çalışma, yardım kabul etmeme, vakar, dünyaya mesafe
Tarihsel anlatıda Buhârî'nin ilmî ve ahlâkî konumunu şekillendiren unsurlar	Seçkinlik vurgusu	Erken yaşta ezber gücü, güçlü hafıza, zekâ, hocalar tarafından fark edilme, genç yaşta hutbe, ilmî meclislerde temayüz, on binlerce hadisi ezberleme
Tarihsel anlatıda Buhârî'nin ilmî ve ahlâkî konumunu şekillendiren unsurlar	Hadis tarih ve usulüne dair unsurlar	Rihle, tek hadis için yolculuk, hadis aldığı hocaları, ilim meclislerinde sınanma, sahih hadisin beş şartı vurgusu, hadisi anlamadan sıhhat hükmü verilemeyeceği vurgusu
Çocuk öznenin dünyasında Buhârî'nin konumlandırılması	Başvurulan rehber olarak Buhârî	Ömer'in Buhârî'ye soru sorması, aldığı cevabı uygulaması, Buhârî'nin itiraz edilen değil başvuru merci olması
Çocuk öznenin dünyasında Buhârî'nin konumlandırılması	Ahlâkî içselleştirme	Ömer'in hatasıyla yüzleşmesi, davranışın sonuçlarını fark etmesi, hadisle vicdanî muhasebe kurulması, örnek şahsiyetle özdeşleşme
Çocuk öznenin dünyasında Buhârî'nin konumlandırılması	Rehberliğin içselleştirilmesi	Buhârî'nin hayal mi gerçek mi olduğunun belirsizliği, es-Sahîh'in kalıcı rehberliğe dönüşmesi, çocuğun davranışlarında içsel referans oluşması

Son aşamada ise tema anlatımı seçilmiş veri örnekleriyle desteklenerek araştırma sorusu ve ilgili literatürle ilişkilendirilmiş, böylece analitik yazım aşaması tamamlanmıştır. Bu süreç sonunda ulaşılan temalar, makalenin bulgular bölümünde yer alan başlıkların da temelini oluşturmıştır.

Her bölüm bir bütün olarak temel analiz birimini oluşturmuştur. Tematik analiz sırasında sahneler, diyaloglar ve anlatıcının aktarımları da ayrı veri parçaları olarak değerlendirilmiştir. Böylece dizinin genel anlatı yapısı ile Buhârî'nin hadis bilgisini aktaran ve dinî-ahlâkî rehberlik sunan bir figür olarak öne çıktığı sahneler birlikte incelenmiştir. Temaların oluşturulmasında Buhârî'nin modern ve tarihsel zaman katmanlarındaki temsil biçimi ile hadislerin bu iki anlatı içindeki yeri ve işlevi esas alınmıştır. Analizin tutarlılığını güçlendirmek amacıyla bölümler yeniden izlenmiş ve geliştirilen temalar veri setinin bütünüyle karşılaştırılmıştır. Her tema ilgili sahne ve diyalog örnekleriyle desteklenerek yorumların dayandığı veriler açık hâle getirilmiştir. Tematik analiz bu doğrultuda tekrar eden anlatı örüntülerini belirlemek ve Buhârî'nin güvenilir bir muhaddis ile dinî-ahlâkî bir rehber olarak sunuluşunda kullanılan anlatısal stratejileri incelemek amacıyla uygulanmıştır.

Diziye yapılan göndermelerde, analiz düzeyine bağlı olarak farklı bir dipnotlandırma yöntemi benimsenmiştir. Belirli bir sahne veya diyaloga odaklanan değerlendirmelerde ilgili video kaydının bölüm numarasıyla birlikte saat, dakika ve saniye aralığı dipnotta belirtilmiştir. Buna karşılık, belirli bir tek sahneye indirgenemeyen ve bölümün geneline yayılan tematik unsurlarda ilgili bölüm, başlangıç ve bitiş süresiyle birlikte dipnotta gösterilmiştir.

Bu çalışma, çocuklara yönelik bir çizgi dizide muhaddis figürünün temsil biçimine odaklanmaktadır. Hadis ilminin teknik meseleleri ve rivayetlerin sıhhatine ilişkin usul tartışmaları kapsam dışında bırakılmış; dizideki hadis tarihi ve usulüne dair unsurlar, çocuk izleyiciye nasıl seçilip sadeleştirilerek sunulduğu açısından incelenmiştir. Analiz, ilmî güvenilirlik, dinî-ahlâkî rehberlik ve temsil çerçevesinde yürütülmüştür.

2. Bulgular

2.1. Günümüz ile Tarihsel Zaman Arasında İki Boyutlu Anlatı

Çizgi dizi, anlatı yapısını ilk bölümden itibaren iki farklı zaman düzlemi üzerine kurar ve bu yapıyı bütün bölümler boyunca sürdürür. Anlatı, yaklaşık yedi-sekiz yaşlarında bir çocuk olan Ömer'in gördüğü bir rüya sahnesiyle başlar. Karlı ve ıssız bir ormanda korku içinde kaçan Ömer'in bir kurt tarafından takip edilmesi ve uçurumdan düşmesi, tehlike ve savunmasızlık duygusunu belirginleştirir.⁷ Bu sahnede yer alan kurt figürü, dizinin ilerleyen bölümlerinde tekrar etmeyen ve açılış sahnesine özgü kalan bir unsur olarak işlev görür. Rüyanın devamında dedenin elinde bir meşaleyle ortaya çıkıp kurdu uzaklaştırması, anlatı içinde koruyucu bir figürün devreye girdiğini gösterir.⁸ Dedenin "Kitap Ömer, kitap seni daha çok korur" sözü ise dizinin merkezî unsurlarından biri olan kitap fikrini daha ilk sahnede öne çıkarır. Bölümün ilerleyen kısımlarında farklı karakterler aracılığıyla bu vurgunun tekrar edilmesi, söz konusu unsurun anlatı boyunca sürdürülecek bir çerçeve sunduğunu düşündürmektedir.⁹ Ömer'in hangi kitaptan söz edildiğini düşünmesi, dedesinin sıkça okuduğu *el-Câmi'u's-Sahîh*'i hatırlamasıyla somutlaşır. Kitabı internet üzerinden araştırdığı sırada telefon aracılığıyla geçmişe, Buhara'ya geçmesi ve burada Buhârî ile karşılaşması, dizinin iki zamanlı anlatı yapısının açık biçimde kurulduğu kırılma noktasıdır.¹⁰ Bu geçiş, geçmiş ile bugünü aynı anlatı düzleminde buluşturan sembolik bir kurgu tercihi olarak sunulur.

Dizinin bütün bölümleri incelendiğinde, bu düzenin yalnızca ilk bölümle sınırlı kalmadığı görülür. Her bölüm, Ömer'in içinde yaşadığı modern zamanla başlar. Bu ilk kısımda Ömer ya günlük hayatında karşılaştığı bir problemle yüzleşir ya da kendisi bir soruna sebep olur. Bu aşamada Buhârî, yalnızca Ömer tarafından görülebilen ve onunla iletişim kurabilen bir figür olarak anlatıya dâhil olmakta, özellikle ahlaki ve davranışsal meselelerde rehberlik eden bir rol üstlenmektedir. Buhârî'nin modern zamandaki bu varlığı, diğer karakterler tarafından paylaşılmayan öznel bir görünürlikle sınırlandırılır. Bölümlerin ikinci yarısından itibaren ise anlatı, çeşitli vesilelerle tarihsel zamana yönelir ve Buhârî'nin kendi hayatına dair biyografik anlatıya geçilir. Bu geçiş çoğu zaman Ömer'in yönelttiği bir soru aracılığıyla gerçekleşmekte ancak modern zamanda yaşanan durum ile tarihsel anlatı arasında her bölümde doğrudan bir konu veya olay paralelliği kurulmamaktadır. Bazı bölümlerde iki anlatı düzlemi arasında belirgin bağlar kurulurken, bazı bölümlerde modern zaman ile tarihsel zaman içerik bakımından daha bağımsız ilerler. Bununla birlikte modern zamanda Buhârî tarafından dile getirilen hadislerle tarihsel hayat anlatısı arasında örtük paralelliklerin kurulduğu da görülmektedir. Bu paralellik, anlatının her bölümünde zorunlu bir yapı unsuru olarak işletilmemişi, bağlama göre esnek bırakılmıştır.

⁷ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 1", *YouTube* (24 Nisan 2020), 03:05-03:42.

⁸ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 1", 03:43-04:11.

⁹ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 1", 06:43; 06:57.

¹⁰ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 1" 07:12-10:35.

Bölümlerin jenerik dâhil yaklaşık on beş dakikalık süresi dikkate alındığında, anlatının ilk yedi-sekiz dakikasının modern zamana, kalan kısmının ise tarihsel anlatıya ayrıldığı görülür. Anlatının modern zamanında Ömer'in gündelik hayatta karşılaştığı sorunlar ele alınır. Tarihsel zamanda ise Buhârî'nin hayatı ve ilmî kişiliği anlatılmaktadır. Dizi böylece Buhârî'nin tarihsel kişiliği ile Ömer'e sunduğu dinî-ahlâkî rehberliği aynı anlatı içinde buluşturur.

2.2. Modern Zamanda Buhârî'nin Dînî-Ahlakî Rehber Olarak Sunumu

Dizinin modern zaman katmanında Buhârî, Ömer'in gündelik hayatta karşılaştığı sorunlara rehberlik eden bir muhaddis olarak sunulur. Onun ilmî kimliği, günlük olayları dinî bir çerçeveye yerleştirmesi ve davranışlara yön veren ilkeleri hadisler aracılığıyla açıklaması üzerinden görünür hâle gelir. Böylece Buhârî'nin güvenilirliği modern anlatıda bilgi birikiminin yanında bu bilgiyi güncel durumlarla ilişkilendirebilmesine dayandırılır. Buhârî'nin rehberliği ayetler ve özellikle hadisler aracılığıyla kurulmaktadır. Ömer'in okulda, evde, sokakta ve sosyal ilişkilerinde karşılaştığı durumlar bir ayet veya hadisle ilişkilendirilir. Hadisler bu sahnelerde davranışı doğrudan yönlendiren kısa ve açık ölçüler olarak kullanılır. Rivayetlerin bağlamı nakil süreci ve farklı yorumları ise çoğunlukla açıklanmamaktadır. Böylece dizi hadisi “öğrenilecek bir bilgi”den çok “uygulanacak bir ilke” olarak konumlandırır. Yetimlerle ilişki kurma¹¹, gürültüye sebep olma ve komşuluk hakkı¹², mescitte telefon kullanımı¹³, okulda kopya gibi bir problemle yüzleşmesi¹⁴, arkadaşlık ilişkileri¹⁵, emanet bilinci¹⁶, çevreye zarar verme¹⁷, tüketim arzusu¹⁸ ve teknoloji bağımlılığı¹⁹ gibi meseleler, Buhârî'nin rehberliğiyle dinî bir çerçeveye yerleştirilir. Hadislerin işlevi teşvik ve tavsiyeyle sınırlı kalmaz. Şaka yoluyla yalan söyleme ve korkutma²⁰ veya başkalarını rahatsız etme²¹ gibi davranışlar, hadisler aracılığıyla açık biçimde reddedilir. Bu sahnelerde hadis Ömer'in tereddüdünü gideren ve davranışın sınırını belirleyen bir ölçü olarak kullanılmakta, anlatı ahlâkî ikilemleri çoğunlukla açık ve tek yönlü cevaplarla sonuçlandırmaktadır.

Dizi hadislerin güncel meselelerle ilişkilendirilebileceğini farklı örnekler üzerinden gösterir. Teknoloji kullanımı, çevre bilinci ve tüketim alışkanlıkları gibi konular tarihsel bir metinde yer alan ilkelerin günümüz şartlarına uygulanabildiği alanlar olarak sunulur. Buhârî ise ilgili hadisi seçen anlamını açıklayan ve somut duruma nasıl uygulanacağını gösteren rehber konumundadır. Yetimhane ziyareti etrafında şekillenen bölüm bu rehberlik biçiminin belirgin örneklerinden biridir.²² Ömer'in annesiyle birlikte yetimleri ziyaret etmesi başlangıçta bir yardım faaliyeti olarak sunulur. Buhârî'nin yetimi himaye

¹¹ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 3”, 00:00-14:48.

¹² One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 4”, 00:00- 15:12.

¹³ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 18”, 00:00- 15:27.

¹⁴ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 14”, 00:00- 15:15.

¹⁵ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 23”, 00:00- 14:11; “Episode 25”, 00:00-15:42.

¹⁶ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 13”, 00:00- 14:26; “Episode 16”, 00:00-14:03.

¹⁷ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 27”, 00:00- 15:46.

¹⁸ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 28”, 00:00- 14:44.

¹⁹ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 15”, 00:00- 14:13.

²⁰ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 11”, 00:00- 14:48.

²¹ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 20”, 00:00- 14:06.

²² One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 3”, 00:00- 14:49.

etmeye dair hadisi aktarmasıyla davranışın ahlâkî çerçevesi genişler. Ardından maddî yardımın yanı sıra sevgi, ilgi ve yüz yüze iletişimin önemi vurgulanır. Hadis, davranışı değerlendiren bir ölçü sunarken Buhârî bu ölçünün gündelik hayattaki karşılığını açıklar.

Benzer bir işlev okulda kopya meselesini konu edinen bölümde de görülür.²³ Ömer'in karşılaştığı ahlâkî sorun Buhârî tarafından doğrudan bir hadis ile ilişkilendirilirken nakledilen hadis davranışı değerlendiren bağlayıcı bir dinî ölçü işlevi görür. Böylece kopya meselesi kişisel bir tercih alanı olmaktan çıkarılarak açık bir ahlâkî sınır içinde sunulur.

Hadisin güncel bir duruma uygulanma biçimi ise mescitte cep telefonu kullanımını ele alan bölümde daha açık hâle gelir.²⁴ “Resûlullah zamanında telefon yoktu” şeklindeki itiraza karşı Buhârî, hadiste yer alan genel ilkenin yeni durumlara da uygulanabileceğini belirtir.²⁵ Böylece telefon hakkında doğrudan bir rivayet bulunmasa da davranış, hadisin ortaya koyduğu temel ölçü üzerinden değerlendirilir. Bununla beraber bu yorumun dayandığı yöntem ayrıca açıklanmamakta ve uygulama doğrudan Buhârî'nin rehberliği üzerinden sunulmaktadır.

İncelenen örnekler modern zaman katmanında Buhârî'nin üç aşamalı bir işlev üstlendiğini gösterir. Buhârî önce gündelik olayla ilişkili hadisi aktarmakta ardından hadisin ahlâkî anlamını açıklamakta ve son olarak bu anlamın davranışa nasıl yansyacağını göstermektedir. Bu anlatım biçimi Buhârî'yi güvenilir hadis bilgisini gündelik hayata taşıyan dinî-ahlâkî bir rehber olarak konumlandırır.

2.3.Tarihsel Anlatıda Buhârî'nin Güvenilirliğini Temellendiren Unsurlar

Çizgi dizinin tarihsel zaman katmanı, Buhârî'nin modern anlatıdaki dinî-ahlâkî rehberliğini temellendiren kişisel ve ilmî arka planı oluşturur. Bu anlatıda Buhârî'nin ahlâkî özellikleri, ilme bağlılığı, ilmî yetkinliği ve hadislerin güvenilir biçimde aktarılması için gösterdiği çaba öne çıkarılır. Böylece modern zamanda üstlendiği rehberlik rolünün dayandığı güven, tarihsel hayatı üzerinden açıklanır. Buhârî'nin tarihsel temsili üç temel unsur etrafında şekillenmektedir. İlk unsuru ilme adanmışlık, musibetler karşısındaki tutum, sabır ve ahlâkî istikrar gibi biyografik özellikler oluşturur. İkinci unsur erken yaşlardan itibaren gösterdiği zekâ, güçlü hafıza ve ilmî yetkinlik üzerinden kurulan seçkinlik vurgusudur. Üçüncü unsur ise hadislerin rivayeti, korunması ve güvenilirliğine ilişkin temel bilgilerdir. Bu üç unsur birlikte kullanılsa da tarihsel anlatının ağırlık noktası ahlâkî biyografi ve kişisel seçkinliktir. Hadislerin aktarımı ve güvenilirliğine ilişkin bilgiler daha sınırlı ve parçalı biçimde sunulur. Bu dağılım Buhârî'ye duyulan güvenin ağırlıklı olarak onun ahlâkî özellikleri ve olağanüstü ilmî yetenekleri üzerinden temellendirildiğini gösterir. Hadis bilgisinin güvenilirliğini sağlayan yöntemler ise bu kişisel özellikleri destekleyen tamamlayıcı unsurlar olarak anlatıya dâhil edilir. Aşağıdaki alt başlıklarda ahlâkî biyografi, seçkinlik vurgusu ve hadislerin aktarımı ile güvenilirliğine ilişkin bilgiler ayrı ayrı incelenecektir.

2.3.1. Ahlaki Biyografi ve İlme Adanmışlık

Dizinin tarihsel anlatısında Buhârî'nin güvenilirliği, ahlâkî biyografisi ve ilme adanmış hayatı üzerinden temellendirilir. Hadis bilgisi ile hayatının bütününe yayılan ahlâkî tutarlılık

²³ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 14”, 00:00- 15:15.

²⁴ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 18”, 00:00- 15:27.

²⁵ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 18”, 07:15-07:24.

arasında doğrudan bir ilişki kurulur. Yetim büyümesi, küçük yaşta akranları arasında öne çıkması, dünyaya mesafeli bir hayat sürmesi ve karşılaştığı musibetleri sabırla karşılaması bu temsilin temel unsurlarını oluşturur. Bu çerçevede özellikle görme yetisini kaybetmesi ve ardından yaşanan iyileşme anlatısı, Buhârî'nin ilmî ve ahlâkî kişiliğini "imtihanla olgunlaşma" fikri etrafında derinleştiren sembolik bir işleve sahiptir.²⁶ Nitekim musibet, ilmî faaliyeti sekteye uğratan bir engel değil sabır, şükür ve basiretle aşılması gereken ahlaki bir eşik olarak anlatılır. Görme yetisinin geri kazanılması ise annesinin duası ve alacağı borçtan vazgeçerek oğlunun şifası için dua etmesiyle ilişkilendirilir.²⁷ Böylece Buhârî'nin ilmî hayatı kişisel gayret, sabır, aileden gelen manevî destek ve ilahî yardımın bir araya geldiği bir süreç olarak kurgulanır. Aynı temsil Buhârî'nin gençlik ve rihle yıllarında da sürdürülmektedir. Parasının çalınması, zor şartlarda çalışması ve ailesine yük olmamayı tercih etmesi ilim yolunda gösterdiği fedakârlığı öne çıkarır.²⁸ Ancak bu temsil, pasif bir zühd anlatısıyla sınırlı değildir. Buhârî'nin hocası Ezrakî'nin maddi desteğini kabul etmemesi, buna karşılık hocasının onu ilim meclisindeki "en seçkin talebesi" olduğu için özellikle seçtiğini belirtmesi, ahlaki faziletlerin aynı zamanda ilmî ve toplumsal karşılık bulduğunu gösterir.²⁹ Anlatı böylece ilme bağlılık, kişisel erdem ve ilmî çevrenin takdirini aynı kişiye birleştirir.

Buhârî'nin ilmî faaliyetleri manevî bir çerçeve içinde de sunulur. *Târîhu'l-Kebîr*'i Hz. Peygamber'in kabrinin yanında, gece vakti ve ay ışığında telif etmesi, ilmî üretime manevî bir boyut katar.³⁰ Genç yaşta ulaştığı ilmî seviyenin gurura dönüşmemesi yönündeki uyarıyı içselleştirmesi, ilmî büyüklüğün ahlaki olgunlukla dengelenmesi gerektiği fikrini öne çıkarır.³¹ Bilmediği konularda fetva vermekten kaçınması ve kendisinden daha fakih âlimlerin bulunduğunu belirtmesi de ilmî sınırlarını bildiğini göstermektedir.³² Affedicilik, vakar ve doğruluk anlatının ilerleyen bölümlerinde bu Buhârî'nin şahsiyetini tamamlayan erdemler olarak görünür. Nitekim Buhârî'nin emanete hıyanet eden Halid'e beddua etmek yerine dua etmesi hadis bilgisini ahlâkî davranışlarıyla desteklediğini gösterir.³³ Gemi yolculuğunda hırsızlıkla suçlanmamak için maddî kaybı göze almasıyla ilmî güvenilirlik ile kişisel itibar arasında bağ kurulur.³⁴ Benzer şekilde Askalân'da parasız kalmasına rağmen kimseden yardım istememesi ilim yolunda çekilen sıkıntılara ve vakarlı duruşa yapılan vurguyu sürdürür.³⁵ Bu sahnelerde maddî kayıp ve yoksunluk ilme bağlılığın ve ahlâkî tutarlılığın göstergeleri olarak kullanılır. Nîşâbur'da yaşanan olayların ardından Buhârî'nin şöhret veya liderlik amacı taşımadığını söylemesi ve öğrencisi Müslim'in (ö. 261/875) bu sözleri doğrulaması onun ilmî faaliyetini niyet saflığıyla ilişkilendirir.³⁶ Sürgün, hastalık ve ölümle tamamlanan hayat anlatısı da ilkelerinden vazgeçmeyen bir muhaddis portresiyle sona erer.³⁷

²⁶ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 2", 00:00- 15:01; "Sadqa Rasool Allah Episode 3", 00:00-14:49.

²⁷ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 4" 08:58-12:30.

²⁸ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 10", 08:56-11:06.

²⁹ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 10", 11:07-12:30.

³⁰ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 11", 10:05-10:35.

³¹ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 12", 12:23-12:30.

³² One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 12", 07:18-07:43.

³³ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 13", 11:30-12:19.

³⁴ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 22", 11:28-12:21.

³⁵ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 23", 08:11-11:27.

³⁶ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 29", 07:10-08:37.

³⁷ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 29", 00:00-16:29.

2.3.2. Seçkinlik Vurgusu

Dizinin tarihsel anlatısında Buhârî'nin güvenilirliği erken yaşlardan itibaren fark edilen olağanüstü yetenekleriyle temellendirilir. Buhârî doğuştan gelen güçlü bir yeteneğe sahip olan ve bu özelliği çevresi tarafından erken yaşta fark edilen istisnai bir şahsiyet olarak sunulur. Çocukluk döneminde Kur'an'ı ve hadisleri kısa sürede ezberlemesi seçkinlik anlatısının ilk halkasını oluşturur. Sınıf ortamında akranlarından ayrışması ve ezber gücünün hocaları tarafından dile getirilmesi hafızasını özel bir yetenek olarak öne çıkarır.³⁸ Buhârî'nin bu kabiliyetini saklama ihtiyacı duymaması da onu kibirli bir çocuk figürü hâline getirmekten çok, sahip olduğu yeteneğin farkında olan istisnai bir şahsiyet olarak sunulur.³⁹ Seçkinlik vurgusu yalnızca ezber gücüyle sınırlı tutulmaz. Zekâ, muhakeme ve pratik akıl üzerinden de sürdürülür. Görme kaybı yaşadığı dönemde uğradığı haksızlık karşısında suçsuzluğunu zekâ ve stratejiyle ortaya koyması zihinsel yetkinliğini gösteren bir sahne olarak kullanılmaktadır.⁴⁰ Çocukluk döneminde sergilenen bu özellikler Buhârî'nin ileride hadis alanında göstereceği ilmî başarısının erken işaretleri olarak okunabilir.

Buhârî'nin yetkinliği dizinin ilerleyen bölümlerinde hocalarının değerlendirmeleriyle desteklenmektedir. Çeşitli hocaların onu en seçkin öğrencileri olarak nitelendirmesi, güçlü hafızasına, hitabet yeteneğine ve ilmî seviyesine dikkat çekmesi seçkinliğinin ilmî çevresi tarafından da kabul edildiğini gösterir. Genç yaşta hutbe vermesi ve dinleyiciler üzerinde etkili olması Buhârî'nin bilgiyi aktarma yeteneğini öne çıkarır.⁴¹ Böylece bireysel kabiliyet ilmî çevrenin takdiriyle teyit edilen bir niteliğe dönüşür. Rihle sürecinde Buhârî'nin dönemin önde gelen muhaddislerine yönlendirilmesi ve yaşına göre ulaştığı ilmî seviyenin hayretle karşılanması bu anlatıyı güçlendirmektedir. Genç yaşta çok sayıda hadisi isnadları ve lafızlarıyla ezberlediğinin belirtilmesi hafıza gücünü ilmî yetkinliğinin temel göstergelerinden biri hâline getirir.⁴² Hocalarının eserlerindeki hataları düzeltecek seviyeye ulaşması ise Buhârî'yi öğrendiği bilgiyi koruyana, değerlendiren ve gerektiğinde tashih eden bir muhaddis olarak gösterir.

Seçkinlik anlatısı ilerleyen bölümlerde ilmî görev fikriyle birleşmektedir. Kâbe önünde dua eden Buhârî'nin sahih hadisleri bir araya getirmeyi hayatının hedefi olarak dile getirmesi ilmî yolculuğuna açık bir yön kazandırır.⁴³ Hz. Peygamber'i rüyasında görmesi ve bu rüyanın uydurma rivayetleri ayıklama göreviyle ilişkilendirilmesi ise söz konusu hedefe manevî bir anlam yükler.⁴⁴ Anlatı böylece Buhârî'nin ilmî çalışmasını kişisel bir tercih olarak sunmanın yanında hadislerin korunmasına yönelik özel bir görev bilinciyle ilişkilendirir.

Sonuç olarak tarihsel anlatıda Buhârî'nin seçkinliği; güçlü hafıza, zekâ, hitabet, erken yaşta fark edilme, ilmî çevrelerce takdir edilme ve manevî yönlendirme üzerinden kurulur. Bu unsurlar onun ilmî gelişimini aşamalı bir eğitim sürecinden çok erken yaşlardan itibaren işaret edilen istisnai bir yolculuk olarak sunar. Böylece Buhârî'nin ilmî konum ve yetkinliği kullandığı yöntemler açıklanmadan önce kişisel yetenekleri ve ilmî çevresinin onun hakkındaki değerlendirmeleri üzerinden temellendirilir. Bu anlatı bir sonraki bölümde ele

³⁸ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 2", 06:38–08:17; "Episode 4", 00:00–07:15.

³⁹ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 2", 08:00–10:30.

⁴⁰ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 3", 07:28–11:47.

⁴¹ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 5", 07:55–14:30.

⁴² One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 6", 00:00–16:32.

⁴³ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 8", 11:10–11:4.

⁴⁴ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 17", 09:40–11:10.

alınacak hadislerin aktarımı ve güvenilirliğine ilişkin uygulamalar için de biyografik bir arka plan oluşturur.

2.3.3. Hadislerin Aktarımı ve Güvenilirliğine İlişkin Bilgiler

Dizinin tarihsel anlatısında Buhârî'nin hayatı ahlâkî özellikleri ve olağanüstü yetenekleri ayrıntılı biçimde işlenirken hadisleri nasıl öğrendiği, aktardığı, aktarımın güvenilirliği en az açıklanan yönü oluşturmaktadır. Rihle, ilim meclislerindeki sınamalar, kitabına hadis alırken gözettiği belirtilen beş şart ve bazı rivayetleri kabul etmeme gerekçeleri bu alana ilişkin başlıca unsurlardır. Ancak bunlar birbiriyle ilişkilendirilmiş bir yöntem anlatısına dönüşmez. Daha çok Buhârî'nin titizliğini gösteren dağınık örnekler olarak kalır. Bu unsurlar arasında en fazla yer verilen konu rihledir. Buhârî'nin Mekke, Medine, Bağdat, Basra, Şam, Belh, Nîşâbur Askalan ve Mısır gibi ilim merkezlerine yaptığı yolculuklar onun hadis öğrenmek için gösterdiği çabayı ortaya koyar. Hangi şehre neden gittiği, kimlerle görüşmek istediği ve hangi râvileri dinlemek için yola çıktığı zaman zaman açıklanır. Böylece hadis öğrenimi farklı bölgelere ulaşmayı ve çeşitli hocalarla görüşmeyi gerektiren zahmetli bir faaliyet olarak sunulur. Buhârî'nin tek bir hadisi teyit etmek amacıyla Bağdat'tan Basra'ya gitmesi rihlenin belirgin örneklerinden biridir.⁴⁵ Bu sahne bir rivayetin doğruluğunu araştırmak için kaynağa ulaşmanın önemini gösterir. Ancak Buhârî'nin Basra'da hadisi kimden dinlediği ve nasıl dinlediği, hangi bilgileri kontrol ettiği açıklanmaz. Hocasının Buhârî'nin rihlesini Hz. Peygamber'in etrafından sinekleri uzaklaştırdığı rüyanın tefsiri olarak değerlendirmesi ise rihlenin yöntemsel yönünden çok manevî anlamını öne çıkarır. Dolayısıyla dizi rihle için gösterilen çabayı ayrıntılı biçimde anlatırken bu yolculuk sırasında uygulanan kontrol sürecini görünür kılmaz. Bağdat, Şam ve Belh'teki ilim meclislerinde Buhârî'nin çeşitli sınamalardan geçirilmesi onun hadis bilgisini ve güçlü hafızasını göstermek amacıyla kullanılır. Bu meclislerde râvileri ve hadis metinlerini bilmenin önemi kısmen görünür hâle gelir. Ancak râvilerin hangi özellikler bakımından değerlendirildiği, rivayetteki hataların nasıl tespit edildiği gibi hususlar açıklanmaz. Sınama sahnelerinde hadislerin değerlendirilme sürecinden çok Buhârî'nin olağanüstü hafızasını ve ilmî yetkinliğini öne çıkarılır.

Rihle anlatısı Buhârî'nin güvenilirliğini farklı ilim çevrelerinin tanıklığıyla desteklemektedir. Çeşitli şehirlerde tanınması, büyük âlimler tarafından davet edilmesi ve eseri henüz tamamlanmadan *es-Sahîh*'in güvenilirliğinin konuşulmaya başlanması müellif ile eseri arasında güçlü bir güven ilişkisi kurar. Mısır'a gelişinin tellallar aracılığıyla duyurulması ve Amr b. el-Âs Camii'nde teravih namazı kıldırması bu kabulü ilmî çevrenin dışına taşıyarak toplumsal bir görünürlük kazandırır.⁴⁶ Söz konusu sahnelerin odağını Buhârî'nin ilmî ve toplumsal itibarı oluşturmakta olup eserine duyulan güven de büyük ölçüde bu itibardan beslenir. Böylece rivayetlerin hangi yöntemlerle değerlendirildiği geri planda kalırken muhaddisin tanınırlığı ve saygınlığı eserin güvenilirliğini destekleyen başlıca göstergelere dönüşür.

Hadislerin sıhhatine ilişkin en açık vurgu, Buhârî'nin kitabına alacağı rivayetler için “beş şart” belirlediğinin tekrarlanmasıdır. Ancak bu şartların açıklanmaması, yöntemin içeriğini görünür kılmak yerine Buhârî'nin titizliğini öne çıkarır. Diğer muhaddislerin söz konusu

⁴⁵ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 17”, 11:15–11:30.

⁴⁶ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 17”, 10:10–12:56.

şartları “alışılmışın ötesinde” bulması da bu vurguyu güçlendirir. Bununla birlikte Buhârî’nin rivayet metnindeki nahiv hatası⁴⁷ veya tarihsel açıdan mümkün görünmeyen bir durum⁴⁸ sebebiyle bazı hadisleri kabul etmemesi, sıhhat değerlendirmesinde belirli ölçütlerin dikkate alındığını gösterir. Ancak bu örnekler ortak bir yöntem çerçevesinde açıklanmadığı için münferit uygulamalar olarak kalır. Dizide zaman zaman hadisin sıhhatini belirleme ile anlamını yorumlama süreçleri de birbirine yaklaşmaktadır. Ezrakî’nin “Hadisi anlamadan sıhhati hakkında nasıl hüküm vereceksin?” sözü bu durumu açıkça yansıtır.⁴⁹ Bedir Gazvesi hakkındaki tartışmanın rivayetin aktarım biçimi yerine Hz. Peygamber’in davranışının ahlâkî anlamı üzerinden yürütülmesi de benzer bir yaklaşım ortaya koyar.⁵⁰ Böylece rivayetin güvenilirliğini belirleme ile güvenilir kabul edilen rivayeti anlamlandırma süreçleri arasındaki ayırım yeterince belirginleşmez.

Genel anlatı boyunca Buhârî’nin rivayetlerin sıhhatini titizlikle gözettiği vurgulanır, “Sahih gördüm kitabıma aldım” biçimindeki ifadeler tekrar edilir ancak bu hükme hangi aşamalardan geçilerek ulaşıldığı açıklanmaz. Bir hadisin Hz. Peygamber’den Buhârî’ye kadar nasıl aktarıldığı söz gelimi sahâbenin hadisleri nasıl öğrendiği ve naklettiği, tâbînin bu bilgiyi sahâbeden nasıl aldığı ve rivayetlerin sözlü ya da yazılı yollarla nasıl korunduğu gibi meseleler anlatının dışında kalmaktadır. Sonuçta rivayetlerin güvenilirliği açıklanırken zahmetli yolculuklar, Buhârî’nin ilmî titizliği ve ahlâkî duruşu öne çıkarılır. Nakil ve değerlendirme sürecinin aşamaları ise görünürlük kazanmamıştır.

2.4. Buhârî’nin Çocuk Öznenin Dünyasında Rehber Olarak Konumlandırılması

Dizide Ömer ile Buhârî arasındaki ilişki sistemli bir hadis öğreniminden çok gündelik olaylar karşısında rehberlik alma üzerine kurulur. Ömer’in soruları çoğunlukla “Bu durumda nasıl davranmalıyım?” “Doğru olan nedir?” ve “Bunun anlamı nedir?” biçimindedir. Hadislerin sıhhatini belirleyen ölçütler veya Buhârî’nin rivayetleri değerlendirme yöntemi bu konuşmalarda gündeme gelmez. Buhârî böylece Ömer’in karşılaştığı olayları dinî ve ahlâkî açıdan açıklayan güvenilir bir rehber olarak sunulur. Tarihsel anlatıya ilişkin sorular da genellikle Buhârî’nin hayat hikâyesinin devamını sağlamaktadır. “Mısır’dan sonra nereye gittin?” veya “Bu olaydan sonra ne yaptın?” gibi sorular biyografik anlatının bölümler arasında ilerlemesine yardımcı olur.⁵¹ Bu sorular aracılığıyla Buhârî’nin hayatının farklı aşamaları birbirine bağlanır ancak hadislerin aktarımına ve güvenilirliğine ilişkin ayrıntılı bir sorgulama oluşturulmaz. Dizi bu nedenle hadis ilmini açıklayan bir öğretim sürecinden çok Buhârî’nin hayatı ile Ömer’in gündelik sorunlarını buluşturan bir rehberlik ilişkisi kurar.

Ömer ve Buhârî’nin iletişiminin ilk özelliği Ömer’in, Buhârî’ye güvenerek başvurusudur. Ömer soru sorar ancak bu sorular Buhârî’nin bilgisini veya söylediklerinin dayanağını sınamaz. Ayrıca aldığı cevapları çoğu zaman kısa sürede uygulamaya geçirir. Böylece anlatı çocuğun rolünü dinî bilginin kaynağını araştırmak yerine kendisine sunulan rehberliği anlamak ve davranışa dönüştürmek üzerinden kurar.

⁴⁷ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 19”, 13:30–14:20.

⁴⁸ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 18”, 11:20–12:20.

⁴⁹ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 9”, 09:53–10:05.

⁵⁰ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 9”, 11:04–13:18.

⁵¹ One Way Production, “Sadqa Rasool Allah Episode 27”, 00:00–15:46; “Sadqa Rasool Allah Episode 29”, 00:00–14:35.

İkinci özellik Buhârî'nin rehberliğinin Ömer'i kendi davranışları üzerinde düşünmeye yöneltmesidir. Ömer'in yaptığı yanlışlar uzun bir tartışma içinde ele alınmaz, davranışın sonucu ile ilgili hadis arasında doğrudan ilişki kurulmaz. Nitekim şaka amacıyla yapılan bir davranışın zarara yol açtığı sahnede hadis doğru ile yanlış arasındaki sınırı belirleyen bir ölçü olarak kullanılır.⁵² Okulda kopya meselesini konu edinen bölümde de Ömer'in "Beni buna sürüklediler" şeklindeki gerekçesi kabul edilmez ve kendi davranışının sorumluluğunu üstlenmesi beklenir.⁵³ Hadis bu sahnelerde ahlâkî muhasebeyi tamamlayan ve davranış değişikliğine yön veren bir referans işlevi görür. Bazı bölümlerde Ömer'in yaşadığı olay ile Buhârî'nin tarihsel hayatından aktarılan bir tecrübe arasında paralellik kurulmaktadır.⁵⁴ Ömer'in gündelik hayattaki bir ihmali Buhârî'nin geçmişte karşılaştığı daha ağır bir sınanmayla yan yana getirilir. Bu kurgu Ömer'in yaşadığı olayı daha geniş bir ahlâkî örneklik içinde değerlendirmesini sağlar. Tarihsel anlatı böylece biyografik bilgi vermenin yanında modern zamanda işlenen ahlâkî sorunu destekleyen bir örnek alanına dönüşmektedir.

İlişkinin üçüncü özelliği Ömer'in aldığı rehberliği bazı sahnelerde çevresindeki yetişkinlere taşımasıdır. Gürültü problemi etrafında gelişen bölümde Ömer komşularla yaşanan soruna çözüm arayan ve yetişkinleri uygun davranışa yönlendiren bir karakter olarak sunulur.⁵⁵ Hasta ziyaretinde uyulması gereken davranışlara dikkat çekmesi ve kamusal alanda başkalarını rahatsız eden tutumları uyarması da benzer bir işlev görmektedir. Böylece Ömer kendisine verilen ahlâkî ölçüyü uygulayan ve çevresine aktaran örnek bir çocuk karaktere dönüşür.

Dizinin finalinde Buhârî'nin Ömer'in dünyasındaki varlığı sembolik bir biçim kazanmaktadır. Buhârî'nin gerçek bir kişi olarak mı yoksa Ömer'in hayal dünyasının bir parçası olarak mı görüldüğü açık biçimde belirtilmez.⁵⁶ Bu belirsizlik Buhârî'nin rehberliğini fiziksel varlığıyla sınırlamayan bir anlatı oluşturur. Finalde *el-Câmî'u's-Sahîh*'in öne çıkarılması rehberliğin kitap ve hadisler üzerinden devam edeceğini ima eder.⁵⁷ Böylece Buhârî ile yaşanan karşılaşma geçici bir deneyim olmaktan çıkar, çocuğun zihninde kalıcı bir referans noktasına dönüşür. Buhârî'nin ölümü, onun rehberlik işlevini sona erdirmemekte aksine bu rehberliğin çocuğun bilincinde kalıcı bir yer edinmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu örnekler Ömer ile Buhârî arasındaki ilişkinin soru sorma, cevap alma, uygulama ve çevreye aktarma aşamaları üzerinden kurulduğunu gösterir. Buhârî dinî bilgiyi gündelik olaylara uygulayan otoriter bir rehber olarak sunulurken Ömer bu rehberliği davranışa dönüştüren çocuk karakter olarak konumlandırılmaktadır. Bununla birlikte Ömer'in soruları Buhârî'nin bilgisinin hangi yönetsel temellere dayandığını sorgulayan bir yön kazanmaz. Bu nedenle anlatıda öne çıkan ilişki hadis yönteminin öğrenilmesinden çok dinî-ahlâkî rehberliğin uygulanmasıdır.

⁵² One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 11", 5:57-6:54.

⁵³ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 14", 5:13-6:37.

⁵⁴ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 16", 00:00-14:03.

⁵⁵ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 4", 4:18-6:24.

⁵⁶ One Way Production, "Sadqa Rasool Allah Episode 30", 13:17-14:27.

⁵⁷ Hayal gücünün bireylerin gelişim ve düşünce becerilerine etkisini inceleyen bir çalışma için bk. Mustafa Üzümcü, "Din Eğitiminde İnsanın Temel Yetilerinden Biri Olarak Hayal Gücü", *Eskiye* 61 (Mart 2026), 585-610.

3. Tartışma

Sadaka Rasûlullâh dizisinde dinî-ahlaki mesajların çocuk dünyasına nasıl taşındığı, çocuk medyasına ilişkin değer aktarımı merkezli literatürün ötesinde, bu mesajların kim tarafından ve hangi gerekçelerle güvenilir hâle getirildiği sorusunu gündeme taşımaktadır. Çocuk medyası ve değerler eğitimi literatüründe çizgi diziler çoğunlukla çocuğun değer dünyasını biçimlendiren, din dilini gündelik hayat içinde görünür kılan ve rol modeller sunan pedagojik metinler olarak ele alınır. Bu çalışmalarda çocuklara hangi dinî ve kültürel değerlerin aktarıldığı, olumlu ya da olumsuz hangi davranış örneklerinin sunulduğu ve dinî içeriğin yaş düzeyine uygunluğu tartışılır.⁵⁸ Dinî içerikli çocuk yapımlarına ilişkin araştırmalarda da dua, besmele, namaz, abdest, sadaka, peygamber anlatıları, Ramazan pratikleri, kök değerler ve geleneksel motifler gibi unsurların aktarım biçimleri öne çıkmaktadır.⁵⁹ Bu makalenin bulguları, *Sadaka Rasûlullâh* dizisindeki dinî-ahlaki mesajların İmam Buhârî figürü aracılığıyla güvenilir bir bilgi kaynağına bağlandığını gösterir. Bu nedenle diziye yalnızca “hangi değerler aktarılıyor?” sorusuyla yaklaşmak yeterli görünmemektedir. Aktarılan değerlerin hangi şahsiyet üzerinden anlam kazandığı ve bu şahsiyetin neden güvenilir kabul edildiği de önem taşır. Buhârî’nin hadis alanındaki ilmî konumu, ahlaki kişiliği ve ilme adanmışlığı, modern zamanda Ömer’e sunduğu rehberliğin arka planını oluşturur. Böylece ahlaki mesajın ikna gücü, mesajın içeriği kadar onu aktaran kişinin anlatı içinde nasıl temsil edildiğine de dayandırılır.

Medya ve din ilişkisine dair çalışmalar, dinî kurumların, sembollerin ve tarihsel şahsiyetlerin medya ortamlarında yeniden biçimlendiğine dikkat çeker. Medya burada hazır bir dinî içeriği aktaran araç olmanın ötesinde, bu içeriğin nasıl görüneceğini ve izleyiciyle nasıl ilişki kuracağını da belirlemektedir.⁶⁰ *Sadaka Rasûlullâh* dizisinde tarihsel bir âlimin çizgi dizi karakterine dönüştürülmesi bu yeniden biçimlenmenin açık bir örneğidir. Buhârî, biyografisi anlatılan uzak bir tarihsel şahsiyet olmaktan çıkarılarak Ömer’in okul, aile ve arkadaşlık ilişkilerine eşlik eden erişilebilir bir rehber hâline getirilir. Bu kurgu, tarihsel kişiliği çocuk dünyasına yaklaştırırken onun hayatı ve ilmî faaliyetleri arasından belirli unsurları seçer ve öne çıkarır. Ahlaki tutarlılık, olağanüstü hafıza, ilme bağlılık ve fedakârlık geniş biçimde işlenirken hadislerin aktarımı ve güvenilirliğinin belirlenmesi daha sınırlı kalmaktadır. Bu durum, dinî öğrenmede güvenilir bilginin ve bilgi kaynağının nasıl belirlendiğine ilişkin tartışmalarla birlikte değerlendirilebilir. Dijital dinî öğrenme üzerine yapılan araştırmalar, günümüzde öğrenenlerin farklı bilgi kaynakları arasında seçim yapmak, bu kaynakların güvenilirliğini değerlendirmek ve gerektiğinde bir uzmana başvurmak durumunda kaldığını gösterir.⁶¹ *Sadaka Rasûlullâh* dizisinde ise Ömer, kaynaklar arasında karşılaştırma yapan veya bir bilginin neden güvenilir olduğunu araştıran bir konumda değildir. Buhârî anlatıya baştan itibaren güvenilir kişi olarak yerleştirilir. Ömer’in soruları da çoğunlukla “Bu bilgi bize nasıl ulaştı?” veya “Bu rivayetin güvenilir olduğuna nasıl karar verildi?” biçiminde değildir. Sorular, karşılaşılan durumda nasıl davranılması

⁵⁸ Cebeci - Demir, “Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?”, 139-42, 167.

⁵⁹ Çinemre, “Diyane TV Çizgisi Filmlerinin Din Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi”, 84-85, 106-107; Kocaman - Uslu, “Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, 128-131, 139-140.

⁶⁰ Mónica Andok, “The Impact of Online Media on Religious Authority”, *Religions* 15/9 (Eylül 2024), 1, 7-9, 13.

⁶¹ Akiva Berger - Oren Golan, “Online Religious Learning: Digital Epistemic Authority and Self-Socialization in Religious Communities”, *Learning, Media and Technology* 49/2 (Nisan 2024), 274-277, 280-286.

gerektiğine yöneliktir. Güven, çocuğun bilgi kaynaklarını değerlendirmesi sonucunda oluşmaması, Buhârî'nin ahlaki ve ilmi kişiliği üzerinden hazır bir anlatı çerçevesi içinde sunulmaktadır. Bununla birlikte Ömer tamamen edilgen bir karakter olarak da çizilmez. Öğrendiği ilkeleri gündelik hayatında uygulayan, bazı durumlarda yetişkinleri uyaran ve karşılaştığı sorunlara çözüm üreten bir öznedir. Dolayısıyla dizide çocuğun ahlaki katılımı belirgin, bilginin kaynağını ve oluşum sürecini sorgulayan katılımı ise sınırlıdır. Anlatı medyasına ilişkin araştırmalar, çocukların ve erken ergenlerin hikâyelerde sunulan ahlaki dersleri yardımseverlik, adalet, sadakat ve sorumluluk gibi daha belirgin yönelimler düzeyinde ayırt edebildiklerini gösterir.⁶² Bu araştırmanın yaş grubu dizinin hedef kitesinden daha büyük olduğu için sonuçları *Sadaka Rasûlullâh* izleyicilerine doğrudan uyarlanamasa da anlatıların ahlaki mesajları somut olaylar üzerinden görünür kılabilirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Dizide yetimlerle ilişki, komşuluk hakkı, kopya, emanet, tüketim ve teknoloji kullanımı gibi meselelerin belirli hadislerle ilişkilendirilmesi de benzer bir anlatı terciğine dayanır.

Dizinin asıl sınırlılığı, Buhârî'nin kişisel güvenilirliği ile hadislerin güvenilirliğini belirleyen ilmî sürecin büyük ölçüde iç içe geçmesidir. Tarihsel anlatıda Buhârî'nin sabrı, dürüstlüğü, güçlü hafızası, ilim uğruna yaptığı yolculuklar ve âlimler tarafından takdir edilmesi ayrıntılı biçimde gösterilir. Bu özellikler izleyiciye onun neden güvenilir bir âlim olduğunu anlatır. Ancak bir âlimin güvenilir olması ile onun değerlendirdiği rivayetlerin hangi yöntemlerle güvenilir bulunduğu aynı mesele değildir. Dizide bu ikinci boyut daha az görünürdür. “Beş şart”tan söz edilmesine rağmen bunların açıklanmaması, hadislerin Buhârî'ye hangi kuşaklar aracılığıyla ulaştığının gösterilmemesi ve râvilerle rivayetlerin nasıl değerlendirildiğinin belirsiz bırakılması, güvenilirliği yönetsel bir süreçten çok Buhârî'nin şahsında toplanan bir özellik hâline getirir. Hadislerin sıhhati ile anlamlandırılması arasındaki sınırın bazı sahnelerde belirsizleşmesi de bu çerçevede değerlendirilebilir. Ezrakî'nin “Hadisi anlamadan sıhhati hakkında nasıl hüküm vereceksin?” sözü ve Bedir Gazvesi'ne ilişkin rivayetin aktarım sürecinden çok taşıdığı ahlaki mesaj üzerinden tartışılması, rivayetin güvenilirliğini belirleme ile rivayeti yorumlama işlemlerini birbirine yaklaştırmaktadır. Oysa bir rivayetin hangi ölçütlerle güvenilir bulunduğu ile güvenilir kabul edilen bir rivayetin nasıl anlaşılması gerektiği farklı sorulardır. Çocuklara yönelik bir yapımdan hadis usulünün teknik kavramlarını ayrıntılı biçimde öğretmesi beklenmeyebilir. Bununla birlikte bu iki sorunun anlatı içinde birbirinden ayrılması, dinî bilginin oluşumuna ilişkin daha açık bir çerçeve sağlayabilir.

Din eğitiminde farklı bilgi türlerini tanıma ve bunların nasıl üretildiğini kavrama meselesi, epistemik okuryazarlık tartışmaları açısından da önem taşımaktadır. Epistemik okuryazarlık, çocuğa yoğun bir teknik bilgi yüklemekten çok bilginin kaynağı, aktarım biçimi ve gerekçesi üzerine düşünme imkânı sunar.⁶³ Bu açıdan dizide bir hadisin Hz. Peygamber'den sonraki kuşaklara nasıl ulaştığı, aynı haberin birden fazla kişiden dinlenmesinin neden önemli olduğu veya bir râvinin güvenilirliğinin niçin araştırıldığı kısa sahneler ve gündelik benzetmeler aracılığıyla işlenebilirdi. Böyle bir yaklaşım, anlatıyı hadis

⁶² Lindsay Hahn - vd., “Early Adolescents Can Extract Distinct Moral Lessons from Narrative Media Content”, *Media Psychology* 27/1 (Ocak 2024), 26-32, 37-44.

⁶³ Alexis Stones - Jo Fraser-Pearce, “Is There a Place for Bildung in Preparing Religious Education Teachers to Support and Promote Epistemic Justice in Their Classrooms?”, *Journal of Religious Education* 70/3 (2022), 367-382.

tarihi ve usulü dersine dönüştürmeden Buhârî'nin titizliğini daha anlaşılır hâle getirebilir. Bu noktada Çocuklar İçin Felsefe (P4C) yaklaşımının sunduğu diyalog biçiminden yararlanılabilir. Dinî ve ahlaki eğitim bağlamında yürütülen çocuk merkezli felsefi sorgulamalar, çocukların dinî ve teolojik meseleler üzerine birlikte soru üretebildiklerini ve farklı cevapları gerekçeleriyle değerlendirebildiklerini göstermektedir.⁶⁴ Bu yaklaşımın çizgi dizide uygulanması, uzun yöntem açıklamaları yapılmasını gerektirmez. Ömer'in "Bir sözün gerçekten Hz. Peygamber'e ait olduğunu nasıl anlarız?", "Aynı olayı iki kişi farklı anlatırsa ne yaparız?" veya "Hadiste telefon geçmiyorsa bu hadisi bugünkü bir soruna nasıl uygularız?" gibi sorular yöneltmesi yeterli bir başlangıç sağlayabilir. Buhârî'nin doğrudan doğru cevap vermesi yerine Ömer'i düşünmeye yöneltten karşı sorular sorması da diyalogları daha açık uçlu hâle getirebilir. Böylece çocuk karakter, verilen ilkeyi uygulayan bir özne olmanın yanında bilginin gerekçesini merak eden bir özne olarak da kurulabilir.

Dizinin hedef kitleyle kurduğu ilişkinin yalnızca verdiği mesajlar üzerinden değerlendirilmesi de yeterli değildir. Zaman yolculuğu, yalnızca Ömer'in görebildiği tarihsel bir şahsiyet ve Buhârî'nin varlığının gerçek mi hayal mi olduğunun belirsiz bırakılması, anlatıya fantastik bir boyut kazandırır. Buna karşılık ahlaki çatışmalar çoğu zaman kısa sürede çözülmekte, Buhârî'nin sunduğu açıklama tartışmayı sona erdirmekte ve Ömer doğru davranışı hızlı biçimde benimsemektedir. Bu yapı, merak uyandıran fantastik unsurlarla sonucu önceden belirlenmiş ahlaki diyalogları bir araya getirir. Dolayısıyla dizinin kurguladığı çocuk özne, soru sorsa da uzun süre tereddüt etmeyen, rehberine güvenen ve öğrendiği ilkeyi uygulamaya hazır bir çocuktur. Bu temsilin günümüz çocukları için ne ölçüde ilgi çekici olduğu veya çocukların Ömer'le ne ölçüde özdeşleştiği, doğrudan izleyici verisi bulunmadığı için bu çalışmanın bulgularından hareketle belirlenemez. Bununla birlikte dizinin çocuğa tanıdığı katılım alanı tartışılabilir. Dizinin fantastik imkânları ahlaki sonuca ulaşmanın yanında sorgulama sürecini de canlandıracak biçimde kullanması, farklı çocukluk deneyimlerine daha açık bir anlatı oluşturabilir. Ömer'in her zaman kolayca ikna olmadığı, farklı ihtimalleri tartıştığı veya bir ilkenin yeni bir durumda nasıl uygulanacağını Buhârî ile birlikte araştırdığı sahneler, anlatının rehberlik işlevini zayıflatmadan çocuğun düşünsel katılımını artırabilir.

Sonuç

Bu çalışma, *Sadaka Rasûlullâh* çizgi dizisinde İmam Buhârî'nin çocuk izleyiciye güvenilir ve erişilebilir bir dinî-ahlaki rehber olarak sunulduğunu ortaya koyar. Dizi, Buhârî'nin tarihsel kimliği ile Ömer'in gündelik hayatı arasında bağ kurmakta ve hadisleri güncel davranış sorunlarının anlamlandırılmasında başvuru temel kaynaklardan biri hâline getirmektedir. Böylece Buhârî, hayatı ve ilmi kişiliği tanıtılan tarihsel bir muhaddis olmanın yanında modern zamanda Ömer'e eşlik eden bir rehber olarak kurgulanır.

Araştırmanın bulguları bu temsilin üç düzeyde şekillendiğini göstermektedir. İki zamanlı anlatı yapısı, Buhârî'nin hayatı ile modern çocuk dünyasını aynı kurgu içinde buluşturur. Modern zaman sahnelerinde hadisler; yetimlerle ilişki, komşuluk hakkı, kopya, teknoloji kullanımı, emanet bilinci ve başkalarını rahatsız etmeme gibi gündelik meseleleri değerlendiren ahlaki ölçüler olarak kullanılır. Tarihsel anlatıda ise Buhârî'nin ilmi konumu

⁶⁴ Ewan Cameron - Claire Cassidy, "Collaborative, Child-Led Philosophical Inquiry in Religious and Moral Education", *British Journal of Religious Education* 44/2 (2022), 172-187.

ve güvenilirliği; ahlaki tutarlılık, ilme adanmışlık, güçlü hafıza, ilmî seçkinlik ve âlimler tarafından kabul görme üzerinden temellendirilir. Hadislerin aktarımı ve güvenilirliğinin belirlenmesine ilişkin bilgiler de anlatıda yer almakla birlikte diğer unsurlara göre daha sınırlı ve parçalı biçimde sunulmaktadır.

Çalışmanın özgün katkısı, çocuklara yönelik dinî içerikli çizgi dizileri aktarılan değerlerin yanı sıra bu değerleri taşıyan şahsiyetlerin temsil biçimleri açısından incelemesidir. Türkiye merkezli literatürde öne çıkan “hangi değerler aktarılıyor?” sorusu, bu çalışmada “aktarılan değerler hangi dinî şahsiyet aracılığıyla güvenilir hâle getiriliyor?” sorusuyla genişletilmiştir. Bu çerçevede Buhârî’nin ahlaki kişiliği, ilmî itibarı ve hadislerle kurduğu ilişki, Ömer’e sunulan rehberliğin meşruiyet zeminini oluşturur. Çizgi dizi formu da tarihsel bir muhaddisin çağdaş çocuk dünyasına taşınmasını ve gündelik hayatla ilişkilendirilmesini mümkün kılar.

Dizide Buhârî’nin neden güvenilir bir âlim olduğu kapsamlı biçimde anlatılırken hadislerin hangi süreçlerden geçerek ona ulaştığı ve onun rivayetleri hangi ölçütlerle değerlendirdiği daha az görünürdür. Rihleler, ilmî sınamalar, râvilere ilişkin bilgiler ve hadis kabulünde aranan “beş şart” Buhârî’nin titizliğine işaret eder. Bununla birlikte bu unsurlar arasında açıklayıcı bir bağ kurulmaması, güvenilirliği büyük ölçüde Buhârî’nin şahsında toplanan bir özellik hâline getirmektedir. Bazı sahnelerde rivayetin sıhhatini belirleme ile rivayeti anlama süreçlerinin birbirine yaklaşması da hadislerin değerlendirilmesine ilişkin çerçeveyi belirsizleştirmektedir. Bu sınırlılık, çizgi dizinin hedef kitlesine ayrıntılı hadis tarihi ve usulü bilgileri verilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Teknik kavramlara dayalı yoğun bir anlatım, hedef yaş grubunun ilgisi ve gelişim düzeyi bakımından işlevsel olmayabilir. Buna karşılık bilginin kaynağına ve güvenilirliğine yönelik temel sorular, olay örgüsü içinde kısa ve merak uyandırıcı diyaloglarla ele alınabilir. Bir sözün Hz. Peygamber’e aidiyetinin nasıl araştırıldığı, farklı aktarımlar karşısında nasıl hareket edildiği veya bir hadisteki ilkenin güncel bir meseleye nasıl uygulandığı gibi sorular, yöntem fikrini çocukların seviyesine yaklaştırabilir. Böyle bir anlatım, Buhârî’nin titizliğini somutlaştırırken Ömer’in verilen cevabı uygulayan bir karakterin yanında soru soran ve gerekçe arayan bir çocuk olarak geliştirilmesine de imkân verebilir.

Araştırma, dizinin metinsel ve anlatısal yapısıyla sınırlıdır. Bu nedenle çocukların Buhârî figürünü nasıl algıladıkları, Ömer’le ne ölçüde özdeşleştikleri veya dizide sunulan hadisleri nasıl anlamlandırdıkları hakkında doğrudan bir sonuca ulaşılmamıştır. Gelecek araştırmalarda farklı yaş gruplarından çocuklarla yürütülecek alımlama çalışmaları, dizinin ilgi çekiciliğini ve dinî-ahlaki rehberlik biçiminin çocukların dünyasındaki karşılığını ortaya koyabilir. Peygamber, sahâbî, muhaddis, fakih ve sûfi gibi şahsiyetlerin farklı çizgi dizilerde nasıl temsil edildiği de karşılaştırmalı çalışmalarla incelenebilir. Bu araştırmalar, çocuk medyasında dinî bilginin kimler aracılığıyla güvenilir hâle getirildiğini ve çocukların bu temsillerle nasıl ilişki kurduğunu daha geniş bir çerçevede değerlendirmeyi mümkün kılacaktır.

Kaynakça | References

- Al Jazeera Net. “حنان ترك تحكي قصة حياة الإمام البخاري في رمضان” (30 Mart 2024). حنان ترك تحكي قصة حياة الإمام البخاري في رمضان | فن | الجزيرة نت
- Andok, Mónica. “The Impact of Online Media on Religious Authority”. *Religions* 15/9 (Eylül 2024), 1103. <https://doi.org/10.3390/rel15091103>
- Berger, Akiva - Golan, Oren. “Online Religious Learning: Digital Epistemic Authority and Self-Socialization in Religious Communities”. *Learning, Media and Technology* 49/2 (Nisan 2024), 274-289. <https://doi.org/10.1080/17439884.2023.2169833>
- Braun, Virginia - Clarke, Victoria. “Using thematic analysis in psychology”. *Qualitative Research in Psychology* (2006), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Cameron, Ewan - Cassidy, Claire. “Collaborative, Child-Led Philosophical Inquiry in Religious and Moral Education”. *British Journal of Religious Education* 44/2 (2022), 172-187. <https://doi.org/10.1080/01416200.2021.2009440>
- Cebeci, Suat - Demir, Recep. “Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?” *Diyanet İlmî Dergi* 54/1 (2018), 139-169. <https://doi.org/10.61304/did.420956>
- Çarıkçı, Kezban. “Nitel Araştırmalarda Tematik Analiz”. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches* 10/37 (2024), 127-140. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10509707>
- Çinemre, Semra. “Diyanet TV Çizgisi Filmlerinin Din Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2021), 81-108. <https://doi.org/10.14395/hid.865718>
- Hahn, Lindsay vd. “Early Adolescents Can Extract Distinct Moral Lessons from Narrative Media Content”. *Media Psychology* 27/1 (2024), 26-49. <https://doi.org/10.1080/15213269.2023.2219457>
- Kocaman, Kasım - Uslu, Rumeysa. “Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”. *TALİM: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 5/2 (2021), 128-142. <http://doi.org/10.37344/talim.2022.22>
- Özel, Özge. “TRT Çocuk Kanalındaki Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: ‘Akıllı Tavşan Momo’ ve ‘Pırlı’ Örneği”. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36/2 (2023), 534-559. <https://doi.org/10.19171/uefad.1267427>
- Shandawili, Fida al-. “Sadaka Rasûlullâh”. YouTube. Yayın Tarihi 24 Nisan 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=F14Wd-nhCX4&list=PLL5-Y6lgu7SK5dxbRcQe665isxbGtzvJZ>
- Stones, Alexis - Fraser-Pearce, Jo. “Is There a Place for Bildung in Preparing Religious Education Teachers to Support and Promote Epistemic Justice in Their Classrooms?”. *Journal of Religious Education* 70/3 (2022), 367-382. <https://doi.org/10.1007/s40839-022-00187-5>
- Utma, Seçil. “Çocuk-Medya Etkileşiminde Çizgi Filmlerin Rolü: Medya Okuryazarlığı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 8/59 (2022), 875-886.
- Üzümcü, Mustafa. “Din Eğitiminde İnsanın Temel Yetilerinden Biri Olarak Hayal Gücü”. *Eskiye* 61 (Mart 2026), 585-610. <https://doi.org/10.37697/eskiye.1801839>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7. Basım, 2008.

- Yorulmaz, Bilal. “Din ve Değerler Eğitimi Açısında Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi”. *Diyanet İlmî Dergi* 49/3 (2013), 127-143. <https://izlik.org/JA42PD84WC>
- Zhao, Siyao - Zhang, Yingfang. “Research on Multimedia Animation Elements in Information Transmission Under Internet Environment”. *International Journal of Cognitive Informatics and Natural Intelligence* 19/1 (2025), 1-22. <https://doi.org/10.4018/IJCINI.383734>